

ПРОБЛЕМИ НЕДІЙНОСТІ ВИБОРІВ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Словська Ірина Євгенівна

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного права та галузевих дисциплін
Національного університету водного господарства
і природокористування
м. Рівне, Україна*

Яворська Ірина Сергіївна

*студентка III курсу
Навчально-наукового інституту права
Національного університету водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна*

Фальсифікація виборів, яку іноді називають маніпулюванням виборцями, шахрайством виборців або фальсифікацією голосування, передбачає незаконне втручання у процес виборів шляхом збільшення частки голосів обраного кандидата, зниження частки голосів кандидатів-суперників або обох кандидатів [3, с. 15].

Важливо відзначити, що недійсний голос – це голос, який не враховується для остаточного результату виборів. При оцінці дійсності голосу найважливішим чинником є те, чи можна чітко визначити намір виборця.

Тому голосування на політичних виборах вважається недійсним, якщо:

- виборчий бюлетень офіційно не виготовляється;
- бюлетень дійсний для іншого виборчого округу;
- бюлетень для голосування не містить жодних позначок;
- намір виборця не чітко видно в бюлетені;
- бюлетень містить додаткові, зайві записи виборця;
- виборчий бюлетень навмисно зіпсований виборцем.

Необхідно наголосити на тому, що недійсні голоси мають такий самий вплив на результат виборів, як і утримання від голосування. Оскільки результати виборів встановлюються виключно на основі чітких і дійсних голосів, то недійсні бюлетені не зараховуються до результатів. Єдина відмінність полягає в тому, що недійсні голоси фіксуються в офіційній статистиці виборів. На традиційних виборах із паперовими бюлетенями важко визначити, чи був недійсний голос поданий навмисно чи помилково [2, с. 139].

Голосування особами, котрі голосують вдома за місцем проживання, є особливо вразливим до фальсифікацій на виборах через рівень довіри до особи, яка вручає бюлетень для голосування і може маніпулювати та поставити відмітку в бюлетені на свій розсуд.

Люди можуть поширювати неправдиву або оманливу інформацію, щоб вплинути на результат. Ще один спосіб використання дезінформації полягає в тому, щоб надати виборцям невірну інформацію про час або місце голосування, внаслідок чого вони втрачають свій шанс віддати голос [1, с. 78].

Одним із найбільш поширених способів, котрий спотворює результати виборів, є купівля голосів, котра відбувається, коли політична партія або кандидат прагне набути голос виборця на майбутніх виборах. Купівля голосів може приймати різні форми, наприклад грошовий обмін, а також обмін за необхідні товари чи послуги. Ця практика часто використовується для стимулювання або переконання прийти на вибори та проголосувати певним чином. Хоча ця практика є незаконною в багатьох країнах та все ж вона поширена в усьому світі.

Під час загальнодержавних виборів успішна фальсифікація виборів у достатніх масштабах може призвести до державного перевороту, протесту або корупції в демократії. Ми стали свідками цього під час виборів президента України в 2004 році, коли Центральна виборча комісія оголосила обраним на пост президента України Віктора Федоровича Януковича, за котрого фактично проголосували менше половини виборців, котрі взяли участь у голосуванні. Протест громадянського суспільства, що вилився у черговий майдан після революції на граніті в Помаранчеву революцію, змусив законодавців іти на безпрецедентні кроки й для виявлення переможця на пост президента України було проведено третій тур виборів [4, ст. 57].

Вибори на місцевому рівні можуть відбуватися при достатньо невеликій фальсифікації. Навіть якщо це не вплине на результат, викриття шахрайства може знизити довіру виборців до демократії.

Фальсифікація виборів може статися напередодні голосування, якщо змінюється склад виборців. Законність такого типу маніпуляції різна в різних юрисдикціях. Навмисне маніпулювання результатами виборів широко вважається порушенням принципів народовладдя.

У багатьох випадках влада може штучно контролювати склад електорату, щоб отримати очікуваний результат. Один із способів зробити це – залучити велику кількість громадян до виборчих округів, перекроївши їх перед виборами так, аби максимально сприяти одному із кандидатів. Багато країн перешкоджають цьому за допомогою правил, які передбачають, що виборець повинен проживати у виборчому окрузі протягом мінімального періоду (наприклад, шість місяців), щоби мати право там голосувати. Однак такі закони також можуть бути використані

для демографічних маніпуляцій, оскільки вони, як правило, позбавляють прав тих, хто не має постійного місця проживання, наприклад бездомних, мандрівників, ромів, студентів і робітників, котрі працюють вахтовим методом [5, с. 99].

Одним із найпростіших методів фальсифікації виборів є знищення бюлетенів чи навмисне їх псування, однак такий факт важко здійснити без привернення уваги. Частіше практикується ситуація, коли є можливим знищити дуже невелику кількість бюлетенів без виявлення самого факту і тим самим змінити загальний результат. Відверте знищення виборчих бюлетенів може призвести до того, що вибори будуть визнані недійсними, що стане причиною можливих повторних виборів. У цьому випадку ті, хто не згоден із таким фактом, ініціюють подання до суду [3, с. 26].

Інший спосіб полягає в тому, аби створити враження, що виборець зіпсував свій бюлетень, таким чином зробивши його недійсним. Зазвичай це робиться шляхом додавання ще однієї позначки до аркуша, що створює враження, що виборець, наприклад, проголосував за більше кандидатів, ніж має право. Це важко зробити з великою кількістю паперових бюлетенів. Проте, іноді кандидати вдаються до масового підкупу членів виборчих комісій на різних дільницях і таким чином відбувається фальсифікація результатів та неправильне визначення переможця [2, с. 141].

Вибори в Україні є конкурентними, виборці мають широкий вибір кандидатів. Незважаючи на те, що існуюча законодавча база забезпечує надійну основу для проведення демократичних виборів, проте багато зацікавлених сторін напередодні дня виборів часто не застосовують її добросовісно. Це негативно впливає на довіру до адміністрування виборів, дотримання правил фінансування виборчої кампанії учасниками виборчого процесу та ефективне вирішення виборчих суперечок [4, с. 53].

Хоча основні свободи загалом дотримуються, і кандидати можуть вільно проводити агітацію, але численні ознаки підкупу голосів і зловживання державними ресурсами все ж підривають довіру до процесу.

Неможливо також заперечувати спроби росії втрутитися в українські вибори, щоб вони були визнані недійсними. Проводити вибори на тлі війни нелегко. Поширені чутки та повідомлення про значне нарощування російської армії під час виборів президента України у 2019 році та маневри вздовж російсько-українського кордону створили відчуття нервозності. Кремль не був зацікавлений заперечувати такі повідомлення, оскільки вони сприяли наративу росії про нестабільність та Україну, що поринула в хаос [2, с. 140].

Окупація Криму росією та районів навколо Донецька та Луганська де-факто позбавила виборчих прав майже 16 відсотків українського електорату, приблизно 4,8 мільйона виборців. Як мінімум, цим виборцям було надзвичайно важко доїхати до безпечних виборчих дільниць, щоб

проголосувати. У пошуках випадків російського втручання ці приклади були кричущими і очевидними.

Що стосується дезінформації, то з 2014 року та вторгнення путіна в Крим і на Донбас російська пропаганда намагалася зобразити Україну як невдалу та нелегітимну державу, якою керують фашисти та симпатики неонацистів. З наближенням виборів 2019 року підтримувана Кремлем риторика стверджувала, що Україна не може провести демократичні вибори. Кремлівські пропагандистські ЗМІ накачували теми, що вибори сфальсифіковані, що чинний на той час президент вдавався до будь-яких засобів, щоб забезпечити собі перемогу, і що Україна почне насильство проти Росії, щоб відвернути увагу від недоліків виборів [3, с. 64].

Що стосується кібернетики, то, безсумнівно, українська влада була більш підготовлена до можливих атак, ніж у 2014 році. Завдяки допомозі та підтримці міжнародної спільноти Україна мала кращі можливості для захисту.

Згідно опитування КМІС переважна більшість українців вважає дуже важливим жити в країні зі справедливим судочинством (90%), свободою віросповідання (86%), багатопартійними виборами (85%), вільними ЗМІ (83%), свободою слова (82%) та цивільним контролем над армією (55%). То ж попри все народ України демонструє свій вибір майбутнього, опираючись на побудову таких демократичних інститутів, котрі здатні забезпечити захист їх інтересів, вибір, свободу і незалежність [5, с. 106].

Убезпечити виборчий процес можливо шляхом підвищення правової свідомості і культури населення, посилення юридичної відповідальності за порушення виборчого законодавства, запобігання зовнішнім втручанням.

Література:

1. Батанов О. Проблеми конституційної регламентації компетенції місцевого самоврядування в Україні та зарубіжних країнах. *Право України*. 2015. № 9. С. 104-113.
2. Бедрій Р. Б. Муніципально-правове забезпечення повноважень органів місцевого самоврядування у сфері господарської діяльності. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 5. С. 138-142.
3. Кравченко В. В., Бедрій Р. Б., Гірняк В. О. Муніципальне право України у визначеннях та схемах: навчальний посібник. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2019. 144 с.
4. Любченко П. Муніципально-правові відносини: поняття, сутність, види. *Право України*. 2020. № 10. С. 49-62.
5. Мішина Н., Головкин К. Тенденції систематизації муніципального права України. *Право України*. 2020. № 10. С. 97-109.